

TUTKIMUSJULKAISUJEN AVOIN SAATAVUUS

TUTKIMUSYHTEISÖN KANSALLINEN LINJAUS JA TOIMENPIDEOHJELMA 2020–2025 (1)

Hyväksytty Avoimen tieteen ja tutkimuksen kansallisessa
ohjausryhmässä 31.10.2019.

**TUTKIMUSJULKAISUJEN AVOIN SAATAVUUS – TUTKIMUSYHTEISÖN
KANSALLINEN LINJAUS JA TOIMENPIDEOHJELMA 2020–2025 (1):
LEHTI- JA KONFERENSSIARTIKKELEIDEN AVOIMEN SAATAVUUDEN
OSALINJAUS**

VASTUULLISEN TIETEEN JULKAISUSARJA

Vastuullisen tieteen julkaisusarjassa julkaistaan julistuksia, linjauksia, selvityksiä, suosituksia ja muita asiakirjoja, jotka liittyvät tieteen ja tutkimuksen avoimuuteen, vastuullisuuteen, saavutettavuuteen, tiedeviestintään sekä tieteen ja yhteiskunnan vuorovaikutukseen. Julkaisusarja ei ole tieteellinen vertaisarvioitu julkaisu. Julkaisusarjaa julkaisevat Tieteellisten seurain valtuuskunta sekä Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta.

Tutkimusjulkaisujen avoin saatavuus – Tutkimusyhteisön kansallinen linjaus ja toimenpideohjelma 2020–2025 (1):
Lehti- ja konferenssiartikkeleiden avoimen saatavuuden osalinjaus
2. painos

Julkaisun muut kieliversiot:

Öppen tillgång till forskningspublikationer. Forskarsamfundets nationella policy och åtgärdsprogram 2020–2025 (1)
Open access to scholarly publications. National Policy and executive plan by the research community in Finland for 2020–2025 (1)

Vastuullisen tieteen julkaisusarja 1:2019
1. vuosikerta

Tekijä: Avoimen tieteen koordinaatio, Tieteellisten seurain valtuuskunta
Julkaisija: Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta ja Tieteellisten seurain valtuuskunta

Helsinki, 2019

ISSN 2670-062X
ISBN 978-952-5995-32-9

SISÄLLYSLUETTELO

Tiivistelmä: Strategiset periaatteet ja tavoitteet	1
Johdanto.....	2
Lehti- ja konferenssiartikkeleiden avoimen saatavuuden osalinjaus	6
Määritelmät	6
Strategiset periaatteet ja niiden toteutumisen vastuut	7
Tavoitteet ja niiden edellyttämät toimenpiteet.....	9
Sanasto.....	12
Lähteet.....	15
Viitteet	16

STRATEGISET PERIAATTEET

1. Tutkimusjulkaisujen saatavuuden kokonais-kustannukset pysyvät korkeintaan nykyistä vastaavalla tasolla avoimeen saatavuuteen siirryttäessä. Kokonaiskustannusten arvioinnissa otetaan huomioon kaikki nykyiset kustannukset ja tutkimuksen kokonaisu-määrä.
2. Kaikilla tutkijoilla on tasavertainen mahdol-lisuus julkaista tutkimuksensa avoimesti riippumatta tutkimusalasta, rahoituspoh-jasta tai uravaiheesta.
3. Tieteellisten julkaisujen arvioinnissa arvioi-daan erikseen yksittäisen tutkimusjulkaisun laatua ja avoimuutta.
4. Tutkijan ja tutkimuksen arvioinnissa huo-mioidaan avoimuuden myötä muuttuvat ja uudenlaiset julkaisemisen muodot.

TAVOITTEET

1. Viimeistään vuonna 2022 kaikki uudet tieteelliset artikkeli- ja konferenssijulkaisut ovat välittömästi avoimesti saatavilla.
2. Tieteellisten julkaisukanavien ja julkaisujen kokonaishinnat ovat läpinäkyviä ja julkisia.
3. Viimeistään vuonna 2022 kaikille uusille tut-kimusjulkaisuille määritellään avoimuuden takaava CC-lisenssi turvaamaan tutkijan oikeuksia.
4. Tutkimusyhteisö luo yhteisrahoitteisen julkaisumallin, joka mahdollistaa Suomessa julkaistavien tutkimusartikkeleiden välittö-män avoimuuden.

JOHDANTO

Avoimuus on osa vastuullista tutkimustoimintaa. Avoimuus on yksi tieteen ja tutkimuksen perusarvoista. Tutkitun tiedon välittömän avoimen saatavuuden¹ tavoitteena on nostaa tieteen tasoa ja lisätä tieteen yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Tutkimusjulkaisujen avoimen saatavuuden linjaus on luotu palvelemaan näitä tutkimuksen perustavoitteita.

Tämä linjaus on vahva kannanotto avoimuuden puolesta suomalaisessa tutkimusyhteisössä seuraavaksi viideksi vuodeksi.

PÄÄMÄÄRÄ

Kaikki uudet tutkimusjulkaisut ovat välittömästi avoimesti saatavilla.

Linjauksen tavoitteena on taata tutkimusyhteisölle ja tutkimustiedon soveltajille pääsy tutkittuun tietoon tavalla, joka ei ole koskaan ennen ollut mahdollista. Tutkimusjulkaisujen avoimen saatavuuden linjaus määrittelee

periaatteet, tavoitteet ja toimenpiteet, joihin sitoutumalla ja joita edistämällä tutkimusyhteisö Suomessa voi saavuttaa tasavertaisen pääsyn tutkitun tiedon äärelle. Nykyinen julkaisukulttuuri ei ole tasavertainen, eivätkä kustannukset jakaudu tasapuolisesti. Samanaikaisesti monilla tutkimusorganisaatioilla ei ole enää varaa maksaa pääsystä keskeisiin tutkimusjulkaisuihin.

Linjaus on sovellettavissa kaikilla tieteenaloilla ja erilaisissa tutkimusorganisaatioissa. Itsenäisten organisaatioiden pyrkimyksiä avoimen saatavuuden lisäämiseen tuetaan linjauksen toimenpiteillä ja periaatteilla.

TUTKIJAN VAPAAUS

Linjaus on suomalaisen tutkimusyhteisön yhteistyön tulos ja yhteinen näkemys tutkimusjulkaisujen avoimen saatavuuden suunnasta. Sen tavoitteena on toteuttaa avoimuus tavalla, joka tukee ja lisää tutkijan vapautta ja mahdollisuuksia jakaa tutkittua tietoa. Tutkijan tehtävä on tehdä laadullisesti parasta mahdollista tutkimusta. Tutkijan tulee ensisijaisesti voida valita sellainen julkaisukanava, joka parhaiten sopii hänen julkaisulleen. Tutkimusyhteisön tulee taata kannustimet ja rakenteet avoimelle julkaisemiselle tavalla, joka tukee tutkijan työtä ja tasavertaisuutta. Linjaus takaa suomalaisten tutkijoiden kansainvälisen kilpailukyvyn tulevaisuudessa ja pitää huolta, etteivät suomalaiset tutkijat joudu ristiriitatilanteisiin oman uransa ja avoimen saatavuuden vaatimusten kanssa.

KANSAINVÄLINEN MURROS

Olenmaisilta osiltaan tämä linjaus noudattelee kansainvälistä kehitystä ja olemassa olevia linjauksia. Erityisesti Open Science Policy Platform'n suositukset, DORA-julistus, kilpailukykyneuvoston vuoden 2016 päätös julkaisujen avoimuudesta vuonna 2020, OA2020-aloite, Euroopan komission avoimen saatavuuden tavoitteet ja tutkimusrahoittajien Plan S (2019) näyttävät kansainvälisen kehityksen suunnan.

Tällä linjauksella Suomessa sijaitsevat keskeiset tutkimusorganisaatiot sitoutuvat eurooppalaiseen tieteen avoimuuden edistämiseen ja haluavat olla etujoukoissa avoimuuden saavuttamiseksi.

Avoimuuden kehittyminen on tiukasti kytkeytynyt tutkimuksen laajempaan murrokseen, joka muuttaa rahoituksen rakenteita, rooleja tiedejulkaisemisen kentällä ja tutkijoiden meritoitumista. Tutkimusjulkaisujen avoimen saatavuuden linjauksen periaatteet ja tavoitteet sekä heijastavat että edistävät tätä muutosta. Linjauksen toteutuminen on realistista vain tutkimusyhteisön toimintakulttuurin muuttuessa samanaikaisesti. Siksi tässäkin linjauksessa viitataan muihin linjauksiin ja suosituksiin ja niiden väliseen tiiviisiin yhteyksiin.

RISKIT JA UHAT

Linjaukseen liittyy tunnistettuja riskejä. Eri tieteenalojen tutkijat ovat kantaneet huolta laadukkaiden avoimien julkaisukanavien puuttumisesta sekä aikataulun epärea-

listisuudesta. Nämä huolet ovat ymmärrettäviä.

Erityisesti kansainvälisten suurten kustantajien haluttomuus neuvotella kohtuuhintaisia sopimuksia välittömän avoimuuden saavuttamiseksi on todellinen uhka. Tutkimusorganisaatioille osoitetut julkaisukustannukset eivät myöskään aineistohankintojen yhteydessä saa kasvaa niin, että heikennetään tutkimusorganisaatioiden taloudellisia toimintaedellytyksiä, jolloin ei olisi enää varaa resursoida muuhun avoimen saatavuuden tukemiseen.

On myös riski, että siirtymävaiheessa kustannukset kasvavat ja tutkijoiden mahdollisuudet julkaista tutkimustaan haluamallaan tavalla kapenevat. Kokonaiskustannusten määrittely voi vaikeutua, jos maksut jäävät yksittäisen tutkijan vastuulle, ja todelliset kustannukset saattavat kasvaa huomaamatta. Kasvavat kustannukset saattavat rajoittaa tutkijoiden tasavertaista mahdollisuutta julkaista avoimesti. Samaan aikaan muuttuvat rakenteet vaativat merkittävää keskustelua rahoituksen suunnasta ja vastuista myös kotimaisten julkaisujen kohdalla.

YHTEISTYÖ JA LUOTTAMUS

Linjaustyön ytimessä on luottamus, että yhteinen suunta ja toimenpiteet antavat parhaan mahdollisuuden saavuttaa tutkimusjulkaisujen välitön avoin saatavuus sekä tutkimuksen että yhteiskunnan parhaaksi. Emme myöskään ole yksin, vaan kansainvälisesti yhä useampi toimija ja valtio on asettanut avoimen saatavuuden keskeiseksi tiedepoliittiseksi tavoitteeksi. Ilman kunnianhimoisia tavoit-

teita on vaikea edistää tätä tärkeää asiaa.

Avoimen tieteellisen julkaisemisen kansalliset strategiset periaatteet ja tavoitteet ovat syntyneet Avoimen tieteen ja tutkimuksen kansallisen ohjausryhmän ja avoimen julkaisemisen asiantuntijaryhmän yhteistyönä. Lehti- ja konferenssijulkaisujen kohdalla kaksi laajaa avointa kommentointikierrosta helmi- ja toukokuussa 2019 ovat merkittävästi muokanneet linjausluonnoksia ja antaneet niille tutkimusyhteisön äänen. Nämä strategiset periaatteet ja tavoitteet määrittävät suomalaisen tutkimusyhteisön yhteisen avoimen julkaisemisen suunnan.

LINJAUKSEN RAKENNE

Linjaus koostuu yhteisistä periaatteista ja osalinjauksista, joissa määritellään tavoitteita ja toimenpiteitä. Periaatteissa määritellään yleiset ehdot tutkimusjulkaisujen avoimen saatavuuden tavoittelulle. Ne sanoittavat tutkimusyhteisölle tärkeitä periaatteita, joista on pidettävä kiinni avoimuuden saavuttamiseksi. Osalinjauksiin kirjatut tavoitteet ovat enemmän aikaan sidottuja päämääriä, ja niihin liittyy konkreettisia toimenpiteitä. Muutuva kansainvälinen ympäristö vaikuttaa tavoitteisiin ja niiden toimenpiteisiin nopeammin kuin periaatteisiin.

TOIMEENPANO JA SEURANTA

Tutkimusjulkaisujen avoimen saatavuuden kansallisen linjauksen toimeenpanon seurannasta vastaa Tieteellisten seurain valtuuskunnan

(TSV) Avoimen tieteen koordinaatio. Koordinaation vastuulla on tukea ja edistää jatkuvaa keskustelua tavoitteiden saavuttamiseksi sekä varmistaa linjauksen ajantasaisuus. Linjaus tarkistetaan seuraavan keran vuonna 2022.

Linjauskaudella opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) seuraa tutkimusjulkaisujen avoimen saatavuuden toteutumista Tutkimustietovarannosta. Kukin tutkimusorganisaatio toimittaa omien julkaisujensa tiedot haluamallaan tiheydellä, kuitenkin vähintään vuosittain, OKM:n julkaisutiedonkeruun yhteydessä VIRTAJulkaisutietopalveluun.

Monet linjauksessa esitetyt toimenpiteet ovat jatkoa jo tehdyille työlle. Linjaus siis pohjaa vahvasti aikaisemmin tehtyihin ratkaisuihin ja kannettuun vastuuseen. Linjauksessa on kuitenkin katsottu eteenpäin ja kirjattu toimenpiteitä erityisesti tulevaisuutta ajatellen. Tästä syystä toimenpiteet on kirjattu alkamaan jo vuonna 2020.

Linjauksen toimikausi on 2020–2025. Tänä aikana linjauksen päämäärää tavoitellaan asteittain eri toimenpiteitä edistäen huomioiden eri julkaistyyppien erityispiirteet.

LEHTI- JA KONFERENSSIARTIKKELEIDEN AVOIMEN SAATAVUUDEN OSALINJAUS

Linjaus astuu voimaan 1.1.2020. Strategiset tavoitteet edellyttävät, että toimenpiteitä aloitetaan toteuttamaan välittömästi. Useiden tavoitteiden suunniteltu täyttymisaika on kuitenkin vuonna 2022 tai sen jälkeen.

MÄÄRITELMÄT

Lehti- ja konferenssiartikkeleiden linjaus koskee kotimaisia ja kansainvälisiä vertaisarvioituja tieteellisiä lehti- ja konferenssiartikkeleita (OKM:n julkaisutyypin luokitus A, pois lukien A3), jotka lähetetään julkaisuharkintaan 1.1.2022 tai sen jälkeen ja

- joissa kaikki kirjoittajat ovat suomalaisessa tutkimusorganisaatiossa² työskenteleviä tai siihen affilioituneita tai suomalaisen tutkimusrahoittajan³ rahoituksella työskenteleviä tutkijoita

tai

- joissa vastuukirjoittaja⁴ (yleensä *corresponding author*) on suomalaisessa tutkimusorganisaatiossa työskentelevä tai siihen affilioitunut tai suomalaisen tutkimusrahoittajan rahoituksella työskentelevä tutkija.⁵

Tässä linjauksessa tutkijalla tarkoitetaan suomalaisen tutkimusorganisaation palveluksessa olevaa tai siihen affilioitunutta tutkijaa tai suomalaisen tutkimusrahoittajan rahoituksella tutkimusta tekevää tutkijaa.

Välittömällä avoimuudella tarkoitetaan artikkelin vertaisarvioidun⁶ version julkaisemista avoimena julkaisijatahon/kustantajan kanavassa tai rinnakkaistallentamista tutkijan/tutkimusorganisaation kanavassa ilman kustantajan asettamia embargoja. Välitön avoimuus ei ota suoraan kantaa julkaisujen jatkokäyttöoikeuksiin, vaan ne määritellään erikseen.

STRATEGISET PERIAATTEET JA NIIDEN TOTEUTUMISEN VASTUUT

Periaate 1: Tutkimusjulkaisujen saatavuuden kokonaiskustannukset⁷ pysyvät korkeintaan nykyistä vastaavalla tasolla avoimeen saatavuuteen siirryttäessä. Kokonaiskustannusten arvioinnissa otetaan huomioon kaikki nykyiset kustannukset ja tutkimuksen kokonaismäärä.

Periaatteen toteutumisen varmistaminen ja seuranta:

- A) Lähtötilanteen kartoitus: Vuoden 2020 aikana Kansalliskirjasto arvioi yhteistyössä tutkimusorganisaatioiden kanssa suomalaisten tutkimusjulkaisujen⁸ saatavuuden kokonaiskustannukset tutkimusorganisaatioille. Lisäksi Kansalliskirjasto arvioi avoimuuden kustannukset kotimaisille tiedekustantajille. Selvityksessä huomioidaan jo syntyneet avoimen saatavuuden kustannukset.
 - B) Jatkuva seuranta: Kansalliskirjasto seuraa vuosittain tutkimusjulkaisujen saatavuuden kokonaiskustannuksia ja kustannusrakenteen muuttumista yhdessä tutkimusorganisaatioiden kanssa.
-

Periaate 2: Kaikilla tutkijoilla on tasavertainen mahdollisuus julkaista tutkimuksensa avoimesti riippumatta tutkimusalasta, rahoituspohjasta tai uravaiheesta.

Periaatteen toteutumisen varmistaminen ja seuranta:

- A) Lähtötilanteen kartoitus: Vuoden 2020 aikana Avoimen tieteen koordinaatio arvioi erityisiä tasavertaisuuteen liittyviä haasteita.
- B) Jatkuva seuranta: Avoimen tieteen koordinaatio yhteistyössä tutkimusorganisaatioiden kanssa seuraa tasavertaisuuden kehitystä ja nostaa keskusteluun tapoja tasavertaisuuden lisäämiseksi.

Periaate 3: Tieteellisten julkaisujen arvioinnissa arvioidaan erikseen yksittäisen tutkimusjulkaisun laatua⁹ ja avoimuutta.

Periaatteen toteutumisen varmistaminen ja seuranta:

- A) Lähtötilanteen kartoitus: Vuoden 2020 aikana selvitetään, miten julkaisujen avoimuus esiintyy korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten tutkijoiden arviointijärjestelmissä tällä hetkellä.
- B) Jatkuva seuranta: Koordinoidaan säännöllisesti tehtävä selvitys siitä, miten julkaisujen avoimuus esiintyy korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten tutkijoiden arviointijärjestelmissä.
 - a) Julkaisufoorumi (JUFO) seuraa julkaisukanavien avoimuutta sekä niiden yhteyttä julkaisukanavien keskimääräiseen laatutasoon.
 - b) Suositus vastuulliseen tutkijanarviointiin määrittelee tarkemmin tutkimuksen avoimuuden merkityksen arvioinnissa.¹⁰

Periaate 4: Tutkijan ja tutkimuksen arvioinnissa huomioidaan avoimuuden myötä muuttuvat ja uudenlaiset julkaisemisen muodot.

Periaatteen toteutumisen varmistaminen ja seuranta:

- A) Lähtötilanteen kartoitus: Vuoden 2020 aikana selvitetään, miten uudenlaiset avoimen julkaisemisen muodot esiintyvät korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten tutkijoiden ja tutkimuksen arviointijärjestelmissä.
- B) Jatkuva seuranta: Selvitetään säännöllisesti, miten uudenlaiset avoimen julkaisemisen muodot esiintyvät korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten tutkijoiden ja tutkimuksen arviointijärjestelmissä.
 - a) Tutkimusorganisaatiot ja tutkimusrahoittajat sitoutuvat huomioimaan avoimuuden arvioinnissaan. Suositus vastuulliseen tutkijanarviointiin määrittelee tutkimustuotosten, mukaan lukien datan ja tutkimusmetodien, avoimuuden ja arvioinnin tarkemmin. Tutkimusaineistojen avoimesta saatavuudesta linjataan tarkemmin erillisessä linjauksessa.¹¹

TAVOITTEET JA NIIDEN EDELLYTTÄMÄT TOIMENPITEET

Tavoite 1: Viimeistään vuonna 2022 kaikki uudet tieteelliset artikkeli- ja konferenssijulkaisut ovat välittömästi avoimesti saatavilla.¹²

Tavoitteen edellyttämät toimenpiteet:

1. Viimeistään vuonna 2022 FinELibin tiedelehtisopimukseen sisältyy oikeus julkaista kaikki artikkelit avoimena tai rinnakkaistallentaa ne julkaisuhetkellä.
2. Tutkimusorganisaatiot pyrkivät saavuttamaan välittömän avoimuuden suorissa sopimusneuvotteluissa niiden kustantajien kanssa, jotka eivät ole mukana FinELibin tekemissä sopimuksissa.
3. Tutkimusorganisaatiot voivat hyväksyä kohtuulliset yksittäisten artikkeleiden avoimen saatavuuden takaavat maksut silloin, kun kustantajan kanssa ei ole erillistä sopimusta.
4. Tutkimusorganisaatiot mahdollistavat omilla tai muiden ylläpitämissä julkaisuarkistoissa rinnakkaistallentamisen, jolla tavoitellaan välittömän avoimuuden saavuttamista silloin, kun artikkeleita ei ole mahdollista julkaista avoimena julkaisijan kanavissa kohtuullisin kustannuksin.¹³
5. Tutkimusorganisaatiot tarjoavat tutkijoilleen tutkimusjulkaisujen avoimeen saatavuuteen liittyvää koulutusta ja tukea sekä huolehtivat, että tutkijan on helppo saada tietoa välittömän avoimuuden kriteerit täyttävistä julkaisukanavista tutkimusorganisaatiolle oleellisilla tutkimusaloilla.
6. Tutkimusorganisaatioiden ja tutkimusryhmien johto luo organisaation luonteen huomioivia edellytyksiä tutkimusjulkaisujen avoimelle saatavuudelle.
7. Tutkijat priorisoivat¹⁴ tutkimusten lähettämistä välittömän avoimen saatavuuden mahdollistaviin julkaisukanaviin (mm. avoimen julkaisemisen kanavat ja rinnakkaistallentaminen).
8. Tutkimusrahoittajat mahdollistavat avoimen saatavuuden kustannusten sisällyttämisen rahoitukseen.
9. Tutkimusorganisaatiot ja tutkimusrahoittajat määrittelevät Avoimen tieteen koordinaation koordinoimina mittareita, joilla artikkelimaksujen (*Article Processing Charges* eli APC) kohtuullisuutta arvioidaan. Mittareiden määrittelyssä seurataan kansainvälistä kehitystä (esim. Plan S).
10. Tutkimusorganisaatiot ja rahoittajat luovat yhteisen toimintamallin, jolla osallistutaan uusien ja uudenlaisten avoimien julkaisukanavien kehittämiseen ja tuetaan olemassa olevien kanavien muuntamista avoimiksi kestäväällä tavalla sekä jo avointen kanavien vakiintumista.

Tavoite 2: Tieteellisten julkaisukanavien ja julkaisujen kokonaishinnat ovat läpinäkyviä ja julkisia.

Tavoitteen edellyttämät toimenpiteet:

1. FinELib julkaisee kustantajien kanssa solmitut tiedelehtisopimukset ja kokonaishinnat.¹⁵
2. OKM jatkaa hintatietojen keräämistä myös tutkimusorganisaatioiden suoraan tilaamista aineistoista.
3. FinELib kirjaa kansainväliseen ESACin¹⁶ sopimusrekisteriin sinne soveltuvat FinELibin tiedelehtisopimukset.
4. Tutkimusorganisaatiot tavoittelevat sopimusehtoja, jotka mahdollistavat hintatietojen julkaisemisen.
5. Viimeistään vuonna 2022 tutkimusorganisaatiot ja FinELib huolehtivat, että Suomen APC-maksutiedot ovat mukana OpenAPC:ssa¹⁷.
6. Suomessa kotipaikkaansa pitävien tiedejulkaisujen kokonaishinnat ovat läpinäkyviä ja julkisia.

Tavoite 3: Viimeistään vuonna 2022 kaikille uusille tutkimusjulkaisuille määritellään avoimuuden takaava CC-lisenssi turvaamaan tutkijan oikeuksia.

Tavoitteen edellyttämät toimenpiteet:

1. Viimeistään vuonna 2022 FinELibin tiedelehtisopimuksiin sisältyy oikeus julkaista kaikki artikkelit avoimena Creative Commons (CC) -lisenssillä.
 - a) Jos rinnakkaistallennusta käytetään avoimuuden mahdollistamiseen, tulee myös silloin käyttää avoimuuden takaavaa CC-lisenssiä.
2. Julkaisutietojen tiedonsiirron varmistamiseksi metatiedot suositellaan avaamaan CC0-lisenssillä.
3. TSV koordinoi yhdessä Suomen tiedekustantajien liiton, Suomen CC-ryhmän ja tutkimusorganisaatioiden kanssa tutkijoille ja tutkimuksen tukipalveluille lisenssikoulutusta.¹⁸
4. Tutkimusorganisaatiot tarjoavat tutkijoilleen avoimiin lisensseihin liittyvää koulutusta ja tukea. Lisäksi ne huolehtivat siitä, että tutkijan on helppo saada tietoa julkaisukanavien lisenssimahdollisuuksista tutkimusorganisaatiolle oleellisilla tutkimusaloilla.
5. Tutkijat priorisoivat¹⁹ tutkimusten lähettämistä CC-lisenssin mahdollistaviin julkaisukanaviin.
 - a) CC BY -lisenssin käyttäminen suositellaan ensisijaisena vaihtoehtona.

Tavoite 4: Tutkimusyhteisö luo yhteisrahoitteisen julkaisumallin, joka mahdollistaa Suomessa julkaistavien tutkimusartikkeleiden välittömän avoimuuden.

Tavoitteen edellyttämät toimenpiteet:

1. Viimeistään vuonna 2020 TSV fasilitoi yhteisrahoitteisen ja kestävän julkaisumallin luomisen.
 - a) TSV on vastuussa olemassa olevan tiedelehtien toimittamiseen ja julkaisemiseen tarkoitetun Journal.fi-palvelun kehittämisestä ja ylläpidosta OKM:n resursoimana.
2. Tutkimusorganisaatiot ja tutkimusrahoittajat sitoutuvat tutkijoiden arvioinnissa tasapuolisuuteen julkaisun kielen suhteen.
3. Viimeistään vuonna 2022 kotimaiset tiedejulkaisijat huolehtivat julkaisujensa pitkäaikaissaatavuudesta kestäväällä tavalla.
 - a) Julkaisijat voivat ulkoistaa pitkäaikaissaatavuuden järjestämisen muulle luotetulle toimijalle.

SANASTO

Sanaston määritelmässä on käytetty apuna Tieteen termipankin määritelmiä.

Avoin saatavuus – Julkaisu on Internetin kautta kokonaisuudessaan ilmaiseksi ja esteettömästi luettavissa, tulostettavissa ja kopioitavissa vähintään ei-kaupalliseen käyttöön.

CC-lisenssi – Creative Commons -lisenssi on kansainvälinen lisenssistandardi, jonka avulla tekijä voi jakaa osan tekijänoikeuksistaan ja antaa haluamansa vapaudet teoksen käyttäjälle, katsojalle tai kokijalle. Katso lisää: <https://creativecommons.fi>.

Embargo – Rajoitus, jonka mukaan aineiston vapaa käyttö alkaa vasta säädetyn odotusajan jälkeen esimerkiksi julkaisun ilmestyttyä.

FinElib – Suomalaisten yliopistojen, ammattikorkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja yleisten kirjastojen muodostama konsortio, jonka tehtävä on turvata ja parantaa elektronisten aineistojen saatavuutta.

Jatkokäyttöoikeus – Oikeus kopioida ja levittää edelleen tuotos ja käyttää sitä uusien töiden osana niin, että alkuperäislähteeseen viitataan hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti. Jatkokäytöllä tarkoitetaan toisten kokoaman, johonkin muuhun tarkoitukseen kerätyn aineiston hyödyntämistä. Jatkokäytössä käytetään usein myös erilaisia menetelmiä kuin mitä alkuperäiset tutkijat ovat käyttäneet. Jatkokäyttöön viitataan usein myös termillä sekundaarianalyysi.

Julkaisu – Julkaisukanavassa ilmestynyt tutkimustuotos.

Julkaisuharkinta – Julkaisukanavan tekemä arviointi ja päätös luonnoksen julkaistavuudesta.

Julkaisukanava – Väline, jonka kautta julkaisu tavoittaa lukijat ja johon pääsemiseksi sen on saatava julkaisupäätös julkaisukanavan haltijalta.

Julkaisutiedonkeruu – Opetus- ja kulttuuriministeriön määritelmien mukaisesti tehty suomalaisten tutkimusjulkaisujen tiedonkeruu. Opetus- ja kulttuuriministeriö käyttää tietoja korkeakoulujen ohjaukseen sekä tiedepoliitiikan valmisteluun.

Konferenssijulkaisu – Tieteellisessä kokouksessa pidetty esitykseen pohjautuva julkaisu.

Pitkäaikaissaatavuus – Tutkimusjulkaisujen ja niiden metadatan saatavuuden, luettavuuden, ymmärrettävyyden ja käytettävyyden varmistaminen myös kaus tulevaisuuteen.

Pre-print – Vertaisarvioimaton, julkisesti saavutettavaan tietokantaan tallennettu julkaisuluonnos.

Rinnakkaistallennus – Julkaisun tai julkaistavaksi hyväksytyyn luonnoksen tallentaminen alkuperäisestä julkaisijasta riippumattomaan julkaisuarkistoon avoimesti saataville.

Tiedelehtisopimus – Suomalaisten korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja yleisten kirjastojen konsortio FinElibin neuvottelema e-aineistosopimus suomalaiselle tiedeyhteisölle.

Tutkimustietovaranto – Tutkimustietovaranto kokoaa ja välittää tietoja Suomessa tehtävästä tutkimuksesta esimerkiksi julkaisuista, tutkimusaineistoista, tutkimusinfrastruktuureista, tutkijoista ja tutkimushankkeista. CSC - Tieteen tietotekniikan keskus oy rakentaa valtakunnallista tutkimustietovarantoa opetus- ja kulttuuriministeriön toimeksiannosta. Katso lisää: <https://tutkimustietovaranto.fi>.

Tutkimustuotos – Yksilöitävissä oleva ilmentymä, joka välittää tietoa tehdystä tutkimuksesta ja siinä syntyneistä tuloksista.

Tutkimusyhteisö – Suomalaisen tieteellisen tutkimusyhteisön muodostavat

- yksittäiset suomalaiset ja ulkomaiset tutkijat ja tohtorikoulutettavat, jotka ovat affilioituneet em. tutkimusorganisaatioihin, ja apurahatutkijat jotka ovat affilioituneet tutkimusorganisaatioihin tai joiden työtä rahoittaa suomalainen tutkimusrahoittaja
- tutkimusorganisaatiot, kuten yliopistot, ammattikorkeakoulut ja tutkimuslaitokset tutkimusryhmineen
- tutkimusrahoittajat, jotka ovat erikoistuneet rahoittamaan tieteellistä tutkimusta, kuten Suomen Akatemia, Business Finland ja lukuisat yksityiset säätiöt ja rahastot
- Avoimen tieteen infrastruktuuria kehittävät palveluntuottajat, mm. CSC
- tieteelliset seurat
- tieteelliset akatemit
- tieteelliset kirjastot, arkistot ja palveluntuottajat
- tieteelliset kustantajat

LÄHTEET

cOAlition S (2019): Plan S. <https://www.coalition-s.org/>

DORA-julistus: <https://sfdora.org/>

Suomen Pysyvä Edustusto Bryssel EUE (2016): Kilpailukykyneuvoston päätös julkaisujen avoimuudesta vuonna 2020. <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMeta-tieto/Documents/EDK-2016-AK-63128.pdf>

European Commission (2018): Open Science Policy Platform recommendations. http://ec.europa.eu/research/openscience/pdf/integrated_advice_opspp_recommendations.pdf

European Commission (2018): Commission Recommendation (EU) 2018/790 of 25 April 2018 on access to and preservation of scientific information. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32018H0790>

OA2020-Initiative: <https://oa2020.org/>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2018). Tieteellisten julkaisujen tekijyydestä sopiminen. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/TENK_suositus_tekijyys.pdf

VIITTEET

- 1 Englanniksi *Open Access*.
- 2 Suomalaisella tutkimusorganisaatiolla tarkoitetaan Suomeen rekisteröityneitä korkeakouluja ja julkisia tutkimuslaitoksia.
- 3 Suomalaisella tutkimusrahoittajalla tarkoitetaan Suomeen rekisteröitynyttä mitä tahansa toimijaa, joka rahoittaa tieteellistä tutkimusta.
- 4 Vastuukirjoittajuudesta tulisi sopia Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) laatiman Tieteellisten julkaisujen tekijyydestä sopiminen -suosituksen mukaisesti. Kansainvälisissä yhteisprojekteissa osallisena olevia, suomalaisissa tutkimusorganisaatioissa työskenteleviä tai niihin affilioituneita tutkijoita kannustetaan kuitenkin aktiivisesti pyrkimään vastuukirjoittajan rooliin ja siten edistämään myös avoimen tieteen tavoitteiden saavuttamista.
- 5 OKM:n julkaisutiedonkeruussa kerättävien avoimuutta koskevien tietojen osalta on syytä huomata, että ne kattavat kaikki ne julkaisut, joiden tekijöissä on mukana raportoinnin piirissä olevissa organisaatioissa työskenteleviä tutkijoita.
- 6 Pre-printit eli vertaisarvioimattomat julkisesti saavutettavaan tietokantaan tallennetut julkaisuluonnokset eivät täytä avoimuuden määritelmiä. Kansainvälisissä julkaisuarkistoissa olevat julkaisut täyttävät avoimuuden määritelmät vertaisarvioinnin jälkeen.
- 7 Yksittäisten julkaisukanavien kustannukset voivat nousta tai laskea. Kokonaiskustannuksilla tarkoitetaan kaikkien julkaisukanavien muodostaman kokonaisuuden kustannuksia, jotka koituvat tutkimusorganisaatioille yhteisesti tai yksittäisten tutkimushankkeiden tai tutkijoiden maksamina.
- 8 Suomalaisten tutkimusjulkaisujen määritelmä, s. 6.
- 9 Vastaavalla tavalla JUFOn ohjausryhmä on linjannut, avoimuus ei ole kriteeri tai indikaattori julkaisukanavien tieteellisen *laadun* arvioinnissa, mutta julkaisujen avoimen saatavuuden katsotaan lisäävän tutkimustulosten *saavutettavuutta* ja siten tieteen *vaikuttavuutta*.
- 10 Suositus vastuulliseen tutkijanarviointiin valmistui vuonna 2019 ja se on osa laajempaa Toimintakulttuurin avoimuuden linjausta, jonka valmistelu aloitetaan vuonna 2020.
- 11 Linjaus valmistuu vuonna 2020.
- 12 Välittömällä avoimuudella tarkoitetaan artikkelin vertaisarvioidun version julkaisemista avoimena julkaisijatahon/kustantajan kanavassa tai rinnakkaistallentamista tutkijan/tutkimusorganisaation kanavassa ilman kustantajan asettamia embargoja ottaen huomioon OKM:n julkaisutiedonkeruuohjeistuksessa määritellyt hyväksyttävät rinnakkaistallennuspaikat.
- 13 Alkuperäinen julkaisija tulee näkyä viitetiedoissa silloinkin, kun artikkeli on rinnakkaistallennettu.
- 14 Priorisoinnilla viitataan siihen, että jos tutkija harkitsee tutkimuksensa lähettämistä kahteen julkaisukanavaan, joiden keskimääräinen tieteellinen laatutaso on suunnilleen tasavertainen, hänen suositellaan valitsevan näistä ensisijaisesti se, joka mahdollistaa välittömän avoimuuden tai rinnakkaistallentamisen ilman rajoituksia.
- 15 Tällä hetkellä julkaisu edellyttää tietopyyntöä. Jatkossa pyritään siihen, että asiasta sovitaan kustantajien kanssa kattavasti sopimuksessa.

16 ESAC: Efficiency and Standards for Article Charges <https://esac-initiative.org/>

17 OpenAPC-projekti on osa Transparent Infrastructure for Article Charges -hanketta: <https://www.intact-project.org/>

18 Lisenssikoulutusta on tällä hetkellä tarjolla mm. avoimen tieteen kansallisella verkkokurssilla www.findocnet.fi.

19 Priorisoinnilla viitataan siihen, että jos tutkija harkitsee tutkimuksensa lähettämistä kahteen julkaisukanavaan, joiden tutkimusten keskimääräinen tieteellinen laatutaso on suunnilleen tasavertainen, hänen tulee priorisoida sitä kanavaa näistä kahdesta, joka mahdollistaa CC-lisenssin.

JULKAISUSARJASSA SUOMEKSI ILMESTYNEITÄ

Tutkimusjulkaisujen avoin saatavuus – Tutkimusyhteisön kansallinen linjaus ja toimenpideohjelma 2020–2025: Lehti- ja konferenssiartikkeleiden avoimen saatavuuden osalinjaus. Vastuullisen tieteen julkaisusarja 1:2019. Avoin tieteen koordinaatio. TSV & TJNK: Helsinki.

Tieteellisten seurain
valtuuskunta

TIEDONJULKISTAMISEN NEUVOTTELUKUNTA
DELEGATIONEN FÖR INFORMATIONSSPRIDNING

